

ORGANIC FARMING IN THE OPINION OF THE FARMERS FROM WIELKOPOLSKA

Summary

In this article there are presented the opinions of farmers from Wielkopolska region on the knowledge of organic farming concept, as well as the motives and intentions of organic food production. Research proved, that farmers interest in ecological production methods is not too large. At the same time, organic farming is the most known concept to farmers among different other concepts which characterize environmentally friendly production methods. The greatest barrier for farms which oppose the change of farming method are the costs of farms conversion. Among factors which decide on farming with application the environmentally friendly methods the most important are: concern with family health, with agricultural products quality, and with soil condition.

ROLNICTWO EKOLOGICZNE W OPINII WIELKOPOLSKICH PRODUCENTÓW ROLNYCH

Streszczenie

Celem opracowania jest prezentacja opinii wielkopolskich producentów rolnych na temat znajomości pojęcia rolnictwo ekologiczne oraz motywów i chęci podejmowania produkcji żywności ekologicznej. Z przeprowadzonych badań wynika, iż zainteresowanie rolników ekologicznymi metodami produkcji nie jest zbyt duże. Jednocześnie rolnictwo ekologiczne jest pojęciem najbardziej znanym producentom rolnym, spośród różnych pojęć określających metody produkcji rolnej przyjazne środowisku. Największą barierą dla gospodarstw, które są przeciwne zmianie metody gospodarowania okazały się koszty przedstawienia gospodarstwa (produkcji). Wśród najważniejszych czynników decydujących o podejmowaniu gospodarowania metodami ekologicznymi znalazły się troska o zdrowie rodziny, troska o jakość produktów rolnych oraz troska o stan gleby.

Wprowadzenie

Problemy globalne, które pojawiają się bądź nasilają w ostatnich latach dotyczą wielu dziedzin gospodarki, w tym rolnictwa. Jednym z takich problemów jest zanieczyszczenie środowiska. Przez wiele lat popularny był pogląd, iż rolnictwo nie stanowi zagrożenia dla środowiska, szczególnie polskie rolnictwo – mniej intensywne niż w wielu krajach świata. Poziom nawożenia mineralnego w Polsce jest znacznie niższy niż na przykład w wielu krajach europejskich - w sezonie 2000/2001 zużycie NPK na 1 ha UR wyniosło w Polsce 90,8 kg, w UE-15 – 119,5 kg, w Holandii - 220,2 kg, w Niemczech – 161 kg, we Francji – 139,9 kg [1]. Mimo iż w ostatnich latach zużycie nawozów mineralnych wzrasta (w sezonie 2003/2004 poziom zużycia wyższy o 17,5% w stosunku do roku gospodarczego 1995/1996 [2]), to problem zanieczyszczenia środowiska – szczególnie zaś gleby i wód, w przyszłości związany będzie w znacznej mierze z gospodarowaniem odchodami zwierzęcymi. W świetle faktu, iż w kilku ostatnich latach na terenie Polski nasilił się problem wielkoprzemysłowych ferm tuczu zwierząt, kwestia powyższa staje się niezwykle istotna.

Ostatnie dekady przekształciły rolnictwo w produkcję przemysłową z jednoczesnym częściowym oderwaniem procesów wytwórczych od tradycyjnego rolnictwa. Wzrost intensywności gospodarowania wynikał między innymi z rosnącego popytu na żywność. W ostatnich latach popyt ten ulegał znacznym zmianom - dla krajów Europy Zachodniej charakterystyczny jest wzrost zamożności konsumentów, nasycenie ich potrzeb w zakresie żywienia, zmiana systemu wartości – wzrost świadomości wartości społecznych, kulturowych, a zwłaszcza ekologicznych wśród ludności.

Takie procesy przesuwają uwagę konsumentów z ilości na jakość produktów.

Stosowanie w rolnictwie metod produkcji przyjaznych środowisku, może być odpowiedzią na zmieniające się potrzeby nabywców produktów rolno-żywnościowych. W Polsce rynek produktów wytwarzanych takimi metodami, wciąż jednak jest słabo rozwinięty. Żywność ekologiczna jest np. znacznie droższa od żywności konwencjonalnej (jest więc akceptowana przez niewielką część konsumentów), nadal występują trudności z realizacją podaży – przedstawienie gospodarstwa na ekologiczne jest mało popularnym działaniem wśród rolników. Polskie rolnictwo, jako jedno z nielicznych w Europie gospodarujące prawie wyłącznie w sposób konwencjonalny, może i powinno produkować żywność ekologiczną. Zdaniem A. Wosia „obciążenie rolnictwa polskiego efektami środowiskowymi ma wprawdzie tendencję rosnącą, ale nie zostały – jak dotąd – przekroczone progi krytyczne (...), znajdujemy się w takim punkcie, kiedy możemy jeszcze zrobić dobry użytek z naszego względnego zacofania” [3].

Celem opracowania jest prezentacja opinii wielkopolskich producentów rolnych na temat znajomości pojęcia rolnictwo ekologiczne oraz motywów i chęci podejmowania produkcji żywności ekologicznej.

Metodyka badań

W opracowaniu wykorzystano część wyników badań ankietowych, przeprowadzonych w lipcu i sierpniu 2005 r. wśród wielkopolskich producentów rolnych. Badaniem objęto gospodarstwa rolne z 10 powiatów województwa wielkopolskiego, wytypowanych w oparciu o wskaźnik intensywności produkcji rolnej. Do obliczenia wskaźników dla

powiatów, wykorzystano wartości wskaźników intensywności poszczególnych rodzajów produkcji roślinnej i zwierzęcej według B. Kopcia [4]. Powiaty w zależności od wartości wskaźnika podzielono na trzy grupy: I grupa – powiaty z ekstenywną produkcją rolną (wartość wskaźnika poniżej 200; 60 ankiet), II grupa – powiaty o małej intensywności produkcji rolnej (wartość wskaźnika 200-250; 100 ankiet) oraz III grupa - powiaty z intensywną produkcją rolną (wartość wskaźnika powyżej 250; 40 ankiet)¹. W wyniku weryfikacji formalnej i merytorycznej z dalszej analizy wyeliminowano 4 ankiety.

Do określenia liczby gospodarstw poddanych badaniu zastosowano dobór kwotowy, uwzględniający liczbę gospodarstw w województwie, grupach powiatów oraz poszczególnych powiatach. Ostateczną liczebność próby badawczej prezentuje tab. 1.

Tab. 1. Liczebność próby badawczej
Table 1. Number of research sample

Powiaty	Liczba respondentów	Liczba ankiet przyjętych do analizy
I grupa	60	57
chodzieski	10	10
złotowski	20	20
czarnkowsko-trzcianecki	30	27
II grupa	100	100
grodziski	20	20
śremski	10	10
leszczyński	20	20
koniński	30	30
kolski	20	20
III grupa	40	39
kościański	20	20
gostyński	20	19
Ogółem	200	196

Źródło: Opracowanie własne

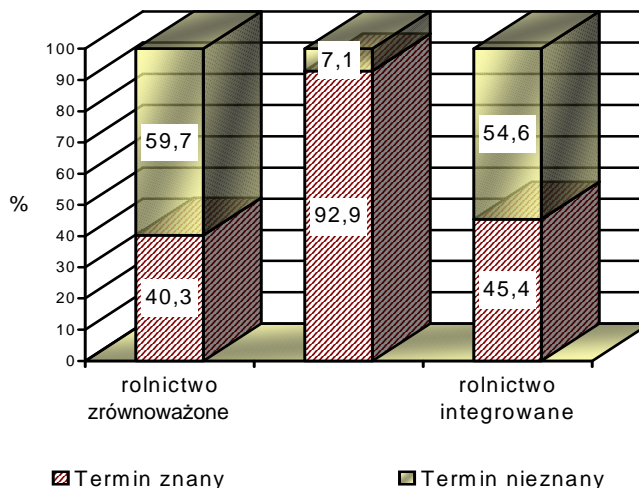
Wyniki badań

Znajomość pojęcia *rolnictwo ekologiczne* na tle innych pojęć określających metody produkcji rolnej przyjazne środowisku

Rolnictwo ekologiczne jest pojęciem najbardziej znanym ankietowanym producentom rolnym spośród różnych pojęć określających metody produkcji rolnej przyjazne środowisku - *rolnictwo zrównoważone*, *ekologiczne*, *integrowane*. Na znajomość pojęcia *rolnictwo ekologiczne*, wskazało blisko 93% respondentów, pozostałych pojęć – po 40-45% (rys. 1).

Jak wykazały badania nie występuje zależność pomiędzy znajomością wyżej wymienionych pojęć, a powiatami, w których prowadzono ankietyzację. W powiatach śremskim i kolskim wszyscy badani respondenci wskazali, iż wiedzą co to jest *rolnictwo ekologiczne*, odpowiednio 60% i 75% producentów rolnych zadeklarowało znajomość poję-

cia *rolnictwo integrowane*, *rolnictwo zrównoważone* okazało się terminem znanym tylko 30% respondentów powiatu śremskiego i 40% kolskiego. Powiatami, których rolnicy wykazali się najmniejszym stopniem znajomości różnych typów rolnictwa, okazały się: w przypadku *rolnictwa zrównoważonego* – koniński i chodzieski (po 20% respondentów wskazało na znajomość pojęcia), w przypadku *rolnictwa ekologicznego* – również chodzieski (80%) oraz grodziski (85%), w przypadku *rolnictwa integrowanego* – kolski (25%) i złotowski (35%). Nie znalazły się wśród wymienionych powiatów te, które należą do grupy powiatów z intensywną produkcją rolną – producenci rolni z tych jednostek administracyjnych wykazali się mniejszą znajomością terminu *rolnictwo ekologiczne*, niż respondenci z pozostałych powiatów, większą zaś pojęć *rolnictwo zrównoważone* i *integrowane*. Jest to zjawisko dość korzystne – gospodarstwa rolne o wysokiej intensyfikacji produkcji powinny być bardziej zainteresowane zagadnieniami ograniczania negatywnego wpływu ich działalności na środowisko, czy też ograniczania stosowania środków chemicznych, niż przekształcaniem gospodarstw w ekologiczne. Wiedza o takiej formie gospodarowania może być jednak bardzo przydatna wielu podmiotom prowadzącym intensywną produkcję rolną w długookresowym planowaniu ich działalności.

Rys. 1. Opinia producentów rolnych na temat znajomości pojęć określających metody produkcji przyjazne środowisku

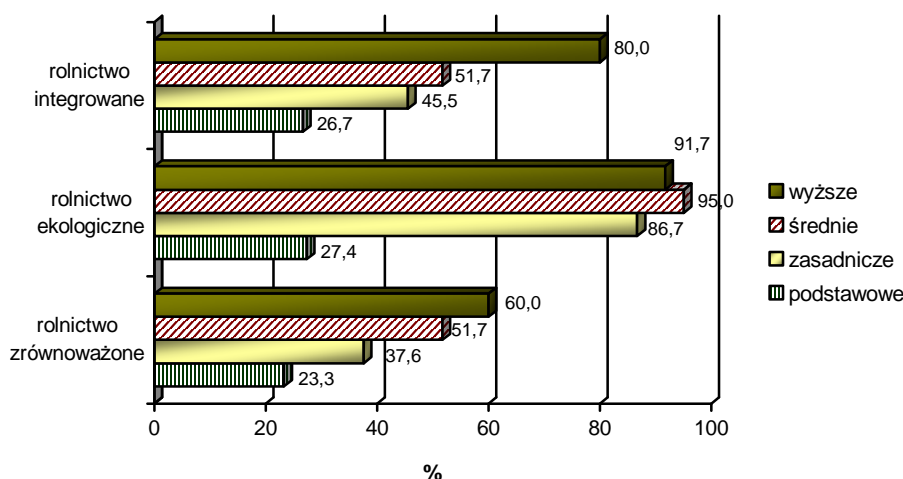
Fig. 1. The farmers opinion about knowledge on the concepts which characterize environmentally friendly production methods

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Badania wykazały z kolei, że w przypadku *rolnictwa zrównoważonego* oraz *integrowanego* występuje zależność pomiędzy znajomością tych metod gospodarowania, a wykształceniem ankietowanych producentów rolnych - wzrost odsetka producentów rolnych wskazujących na znajomość pojęć wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia (rys. 2).

W przypadku *rolnictwa ekologicznego*, poziom wykształcenia (poza podstawowym) nie wpływał zasadniczo na znajomość terminu.

¹ Określenie poziomów intensywności produkcji na podstawie [4].

Rys. 2. Wielkopolscy producenci rolni wskazujący na znajomość pojęć określających metody produkcji przyjazne środowisku według wykształcenia

Fig. 2. Farmers from Wielkopolska which show the knowledge on the concept which characterize environmentally friendly production methods according to education

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Rys. 3. Hierarchia ważności czynników decydujących o podejmowaniu gospodarowania metodami ekologicznymi

Fig. 3. Importance hierarchy of the factors which determine farming with application the environmentally friendly methods

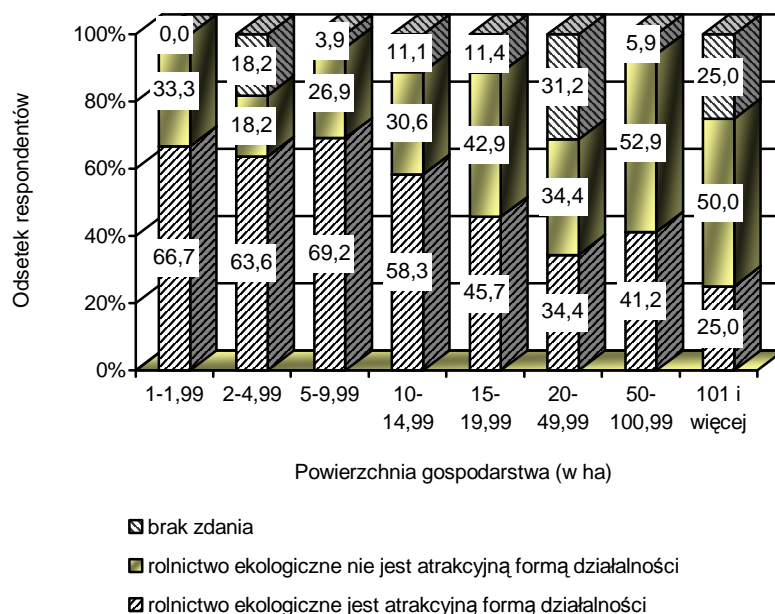
Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Motywy podejmowania gospodarowania metodami ekologicznymi

Mając do wyboru dziesięć czynników decydujących o podejmowaniu gospodarowania metodami ekologicznymi, za najważniejszy respondenci uznali troskę o zdrowie rodziny – średnia ocena 1,75 (rys. 3)². Jako najważniejszy powód wskazało go 145 ankietowanych. Na kolejnych miejscach w hierarchii ważności znalazły się troska o jakość produktów rolnych oraz troska o stan gleby. Jako najmniej ważne czynniki zostały wymienione – troska o piękno krajobrazu wsi (średnia ocena 8,7) oraz zachęta ze strony innych rolników (średnia ocena 8,3).

Ciekawym jest przypisywanie przez producentów rolnych niezbyt dużego znaczenia czynnikom ekonomicznym – wyższym cenom zbytu, dofinansowaniu produkcji ekologicznej i niższym nakładom na nawożenie oraz ochronę roślin. Te wyniki mogą być pochodną dwóch faktów: niezbyt dobrej znajomości problematyki stosowania ekologicznych metod produkcji lub bardzo dobrej orientacji w tej problematyce. Wprawdzie ponad połowa respondentów wskazała, iż nie docierają do nich informacje na ten temat, ale jednak pojęcie *rolnictwo ekologiczne* było znane prawie całej badanej populacji. Tak więc wydaje się, iż druga opcja jest bardziej prawdopodobna – potwierdzają to także kolejne wyniki badań.

² Dziesięciu czynnikom respondenci przypisywali punkty: 1 – dla najważniejszego, 10 – dla najmniej ważnego.

Rys. 4. Opinia producentów rolnych na temat atrakcyjności ekologicznego gospodarowania w rolnictwie
 Fig. 4. The farmers opinion about attractivity of environmentally friendly farming
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Atrakcyjność ekologicznego gospodarowania

Zdaniem prawie połowy badanych producentów rolnych, produkcja żywności ekologicznej jest atrakcyjną formą działalności, dla 1/3 – nie, natomiast co szósty respondent nie potrafił ustosunkować się do tego problemu. Pozytywnym nastawieniem do rolnictwa ekologicznego wykazała się przede wszystkim rolnicy z powiatów zaliczonych do grupy o mało intensywnej produkcji rolnej (II grupa) – we wszystkich tych powiatach co najmniej połowa ankietowanych stwierdziła iż produkcja żywności ekologicznej jest atrakcyjną formą gospodarowania. Zjawisko to wydaje się korzystnym, gdyż gospodarstwa o takim charakterze produkcji mają zdecydowanie lepsze warunki dla prowadzenia produkcji ekologicznej.

Na podstawie badań stwierdzono, iż ocena atrakcyjności ekologicznego gospodarowania zależy od powierzchni gospodarstwa – w gospodarstwach o powierzchni do 20 ha odsetek respondentów określających produkcję ekologicznej żywności jako atrakcyjną formę działalności przewyższał odsetek producentów rolnych oceniających działalność w zakresie rolnictwa ekologicznego jako nieatrakcyjną (rys. 4).

Przedstawiciele aż 99 badanych gospodarstw nie wykazali zainteresowania przedstawieniem metod na ekologiczne, 25 – nie byli zdecydowani, czy podjęliby taką próbę, a 72 (około 1/3 próby badawczej) - wykazali zainteresowanie. Największą barierą dla gospodarstw, które są przeciwne zmianie metody gospodarowania okazały się koszty przedstawienia – wskazała je 1/4 z grupy 99 respondentów. Co piąty rolnik stwierdził, iż nie posiada dostatecznej wiedzy na temat prowadzenia gospodarstwa ekologicznego oraz procedury „przedstawienia” produkcji na ekologiczną. Nie wspomagają procesu podjęcia przez producentów rolnych decyzji o produkcji żywności ekologicznej doświadczenia innych gospodarstw funkcjonujących już w tym sektorze rynku rolnego – co ósmy ankietowany wskazał na złe opi-

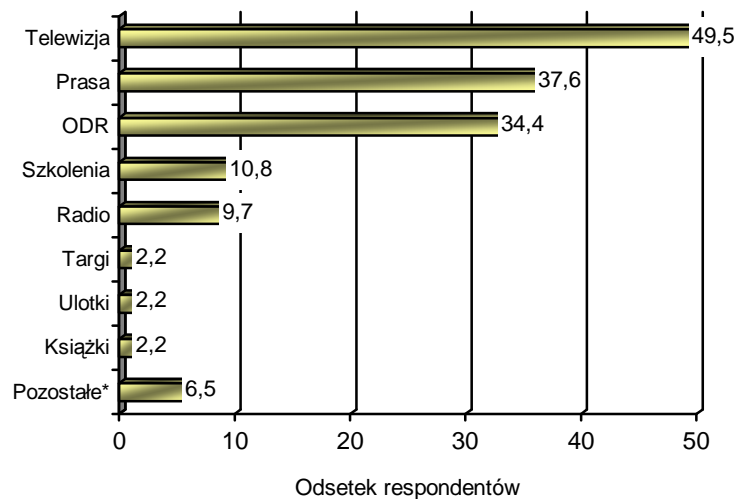
nie rolników ekologicznych o działalności zgodnej z zasadami produkcji ekologicznej żywności.

Opinia producentów rolnych na temat informacji o ekologicznych metodach produkcji

Spśród badanej populacji rolników, 93 (47,5%) stwierdziło, iż docierają do nich informacje na temat ekologicznych metod produkcji, 103 (52,6%) wskazało na brak takich informacji. Na największe niedostatki informacyjne wskazywali producenci rolni z powiatów o ekstensywnej produkcji rolnej (I grupa) – tam też największy był odsetek respondentów nie otrzymujących (w ich opinii) informacji z zakresu analizowanej problematyki (powiat chodzieski 90%, złotowski 70%, czarnkowsko-trzcianecki 52%). W grupie powiatów o mało intensywnej produkcji rolnej (II grupa), ponad połowa ankietowanych wyraziła opinię, iż dociera do nich wiedza na temat produkcji ekologicznej. Rozbieżności w opiniach odnotowano w III grupie powiatów – około 2/3 respondentów z powiatu kościańskiego pozyskiwało informacje o ekologicznych metodach produkcji, z powiatu gostyńskiego – niespełna 1/3. Na opinię producentów rolnych wpływ wywiera wiele czynników, takich jak: działalność różnych instytucji (np. ODR, Izba Rolniczych, ARiMR), zakres informacji zamieszczanych w środkach masowego przekazu, chęć dzielenia się swoimi doświadczeniami producentów rolnych gospodarujących metodami przyjaznymi środowisku. Niewątpliwie problematyczny pozostaje stopień wykorzystania dostępnej wiedzy, zależny w dużym stopniu od chęci potencjalnych użytkowników informacji.

Wśród źródeł, z których rolnicy czerpią wiedzę na temat ekologicznych metod produkcji, najczęściej wymienianymi były telewizja, prasa oraz ODR (rys. 5).

Zdecydowana większość badanych producentów rolnych (132 spośród 196) chciałaby poszerzyć swoją wiedzę na temat rolnictwa ekologicznego, 48 rolników uznało, iż nie jest to konieczne, a 16 nie miało zdania na ten temat.

Pozostałe źródła: ARiMR, Internet, Izba Rolnicza, zebrania wiejskie, inni producenci, gospodarstwa ekologiczne.

Rys. 5. Źródła informacji o ekologicznych metodach produkcji wykorzystywane przez producentów rolnych

Fig. 5. Sources of information about environmentally friendly production methods using by farmers

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Wnioski

1. Na podstawie badań ankietowych można wnioskować, iż charakter produkcji rolnej (ekstensywna, intensywna) nie wpływa zasadniczo na znajomość problematyki metod produkcji przyjaznych środowisku wśród producentów rolnych. Wiedza rolników jest kwestią indywidualną, jest wypadkową szkoleń, różnych form kształcenia, poziomu wykształcenia, a przede wszystkim chęci jej poszerzania.

2. Warunkiem pogłębienia znajomości problematyki bardziej przyjaznego środowiska gospodarowania jest dostęp do właściwych i aktualnych informacji. Ze względu na deklarowane przez rolników duże zainteresowanie pogłębieniem wiedzy o rolnictwie ekologicznym, można przypuszczać że ten rodzaj działalności rolniczej w przyszłości stanie się obiektem zainteresowania szerszego grona producentów rolnych.

3. Zainteresowanie rolników podjęciem produkcji ekologicznej żywności nie jest zbyt duże. Domniemywać można zatem, iż dotychczasowa wiedza rolników na temat tej formy prowadzenia działalności nie skłania ich do przestawienia produkcji i gospodarstwa na ekologiczne. Zwłaszcza, iż przy porównaniu rolnictwa konwencjonalnego i ekologicznego, szczególnego znaczenia nabiera konflikt interesów prywatnych i społecznych. Producenci rolni chcieliby uzyskać jak najwyższe ceny na swoje produkty, konsumenci pragną kupować je po możliwie niskich cenach. Umiejętna prezentacja korzyści i szans związanych z produkcją żywności ekologicznej, obiektywne informacje, analizy rynku produktów ekologicznych, dobór właściwych środków i form przekazu informacji stanowią problem niezwykle istotny dla kształtowania przyszłych postaw i zachowań rolników.

4. Stworzenie właściwych warunków dla rozwoju rolnictwa ekologicznego jest niezwykle ważne, gdyż może ono stanowić jeden z wariantów restrukturyzacji wielu (choćby wybranych) podmiotów sektora rolnego. Skłaniają ku temu chociażby następujące przesłanki: a) industrializacja nie poczyniła w Polsce tak wielkich szkód środowiskowych jak w wielu innych rozwiniętych krajach europejskich, b) na świecie dokonuje się segmentacja popytu – rozszerza się grupa ludzi zw. „zielonymi konsumentami”, preferujących zdrowy styl życia, ekologiczne produkty (w tym żywność), przyjmujących aktywne postawy wobec problemów środowiskowych, c) rośnie rola rolnictwa w wytwarzaniu tzw. dóbr wolnych i zachowaniu ich odpowiedniej jakości – zwraca się coraz większą uwagę na wpływ rolnictwa na jakość powietrza, wód, gleb, zachowanie bioróżnorodności, stan ekosystemów. Problemy globalne, strategie rozwoju i miejsce rolnictwa ekologicznego w tych strategiach stanowią ważną treść informacyjną, także bardzo przydatną producentom rolnym w podejmowaniu decyzji gospodarczych.

Literatura

- [1] Kukuła S., Igras J., *Nawożenie w krajach Europy Zachodniej i w Polsce, stan i prognoza*, *Więś Jutra*, 2004, nr 10
- [2] *Ochrona środowiska 2005*, GUS, Warszawa 2005
- [3] Woś A., *Polityka rolniczo-środowiskowa i nowe szanse rolnictwa*, IERiGŻ, Warszawa 2003
- [4] Kowalak Z., *Ekonomia i organizacja rolnictwa*, cz. 1, Wyd. eMPI², Poznań 1997.